ISSN 2078-6794. Вісник Львівського університету. Серія мист-во. 2026. Вип. 28. С. 170–180
Visnyk of the Lviv University. Series Art Studies. Issue 28. P. 170–180

УДК 792.03-028.22 : 82.31"Янов : 791] :792.2(477)
DOI: http://dx.doi.org/10.30970/vas.28.2026.170-180

“МАЙСТЕР КОРАБЛЯ” ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО НА КОНУ ХАРКІВСЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМЕНІ Г. Ф. КВІТКИ-ОСНОВ’ЯНЕНКА: ПОЧАТОК ТЕАТРАЛЬНОЇ ОДІССЕЇ РОМАНУ ПРО КІНО

Валентина БОРБУНЮК

ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1969-620X
Харківська державна академія дизайну і мистецтв,
кафедра міжкультурної комунікації в креативних індустріях,
вул. Мистецтв, 8, Харків, Україна, 61002
e-mail: borbuniuk.valentyna@ksada.org

Охарактеризовано виставу “Майстер корабля” (режисер В. Єрмоленко) за однойменним романом Юрія Яновського, прем’єра якої відбулася 24 травня 2025 р. у Харківському академічному драматичному театрі імені Г. Ф. Квітки-Основ’яненка. *Метою* дослідження є аналіз трансформацій, що пов’язані з переходом тексту з однієї художньо-образної системи в іншу. *Завдання дослідження.* Проаналізовано такі форми “перекладу” літературного твору мовою театру, як адаптований текст, афіша, декорації, освітлення, звукове оформлення, мізансцени, костюми і пластика акторів. *Методологія.* Використано метод інтермедіального аналізу, що є сучасним підходом у дослідженнях міжмистецької взаємодії. Для з’ясування авторського задуму застосовано метод контекстуального аналізу, а також герменевтичний та семіотичний методи. *Наукова новизна полягає в тому, що проаналізовано першу* в історії вітчизняного театру інсценізацію однойменного роману Ю. Яновського. Відповідно, така розвідка є першим науковим аналізом сценічних трансформацій, які відбуваються із цим художнім текстом, осмисленням того, як пластичні, живописні та технічні засоби впливають на рецепцію глядача.

Ключові слова: візуальний “переклад”, мова театру, роман, сценографія, художньо-образна система.

Постановка проблеми. Прем’єра вистави “Майстер корабля” (режисер В. Єрмоленко) у Харківському академічному драматичному театрі імені Г. Ф. Квітки-Основ’яненка за мотивами однойменного твору Юрія Яновського відбулася 24 травня 2025 р. Культурну подію було активно анонсовано і обговорено в засобах масової інформації [7; 11]. Ця прем’єра прикметна і значуща не тільки за місцем і часом постановки – у прифронтовому місті під час війни, – а й тим, що є першим в історії вітчизняної культури “перекладом” мовою театру роману “Майстер корабля” Ю. Яновського (1902–1954).

© Борбунюк Валентина, 2026

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характеристики письменника як яскравого новатора, інтелігента від літератури, видатного представника неоромантизму [6] у вітчизняному мистецькому дискурсі давно стали аксіомою. Для української літератури Ю. Яновський справді став Гомером XX ст.

Як художній редактор Одеської кінофабрики письменник у 20-х роках минулого століття брав безпосередню участь у процесі кіновиробництва [2]. Досвід роботи і вроджене кінематографічне бачення сприяли появі дебютного роману "Майстер корабля". Зв'язок творчого доробку Ю. Яновського, зокрема його новаторського роману, із кінематографом вповні осмислений вітчизняними дослідниками [3; 8; 10]. Водночас науковці невтомно наголошують на специфічній кінематографічності прози Ю. Яновського, апелюючи, зокрема, до М. Семенка: "За кожною новелою можна робити фільм. Він мислить кадрами. Він мислить кінематографічно" [Цит. за: 10, с. 42–43]. Однак сьогодні "Майстер корабля" залишається осмисленням як кінематографа, так і театру. Саме тому театральний "переклад" роману, його адаптація для сцени Харківським академічним драматичним театром імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка є значущою культурною подією. Варто наголосити, що у 2026 р. постановка була серед претендентів на здобуття премії імені Леся Курбаса – найвищої державної театральної нагороди України, основними критеріями присудження якої є художній пошук, новаторський характер, європейський контекст, сценічний експеримент [9]. Ці особливості режисерської інтерпретації, безумовно, заслуговують наукового осмислення.

Мета статті – охарактеризувати театральну виставу "Майстер корабля" (режисер та художник В. Єрмоленко) як першу в історії вітчизняного театру інсценізацію однойменного роману Ю. Яновського, зокрема проаналізувати трансформації, пов'язані з переходом тексту із однієї художньо-образної системи до іншої.

Виклад основного матеріалу. Харківський академічний драматичний театр імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка від 24 лютого 2022 р. пережив суттєві трансформаційні процеси, зумовлені повномасштабним вторгненням російського агресора на територію України, – від призупинення діяльності, пошкодження приміщення унаслідок масованих бомбардувань міста Харкова до перейменування й оновлення трупи випускниками і студентами харківських мистецьких закладів вищої освіти, оскільки багато хто із основного складу змушений був, зважаючи на небезпеку для життя, покинути місто.

Нині очолюваний О. Яциною театр працює над створенням нового культурного бренду під назвою "Театр Квітки", що передбачає, зокрема, оновлення репертуару. У центрі уваги передусім вітчизняна культурна спадщина – доробок Г. Квітки-Основ'яненка, І. Франка, Лесі Українки та, що прикметно, український роман 20-х років XX ст. Сьогодні у репертуарі театру, крім "Майстра корабля", числяться, наприклад, вистави "Суєта або позапланова експедиція до Слобожанської Швейцарії" за мотивами творів Майка Йогансена і "Місто" за мотивами урбаністичного роману В. Підмогильного. Варто наголосити, що "Театр Квітки" був одним із перших театральних закладів Харкова, який ще у грудні 2022 р. відновив свою роботу

на власному кону – малій сцені "Портал на Гоголя 8" – постановкою "Возлюби ближнього свого" (режисер В. Давиденко). Сценічна адаптація однойменного роману Е. М. Ремарка, без перебільшення, стала знаковою подією як для Харківського академічного драматичного театру, так і для харківського глядача (детальніше про це див.: [1]). Серед режисерських знахідок у згаданій постановці рецензенти бачили молодого актора В. Єрмоленка, який виступив у ролі Людвіга Керна. На той час у його професійній теці числилися ролі у довоєнних експериментальних виставах театру. Постановкою "Майстер корабля" колектив харківського "Театру Квітки" продовжив традицію інсценізації епічних творів, а В. Єрмоленко дебютував як режисер. Символічним можна вважати той факт, що В. Єрмоленку на час прем'єри було 26 років, так само, як і Ю. Яновському під час написання роману. Треба зупинитись на окремих художніх рішеннях, за допомогою яких режисер переосмислив першоджерело, передавши його філософський сенс мовою театру.

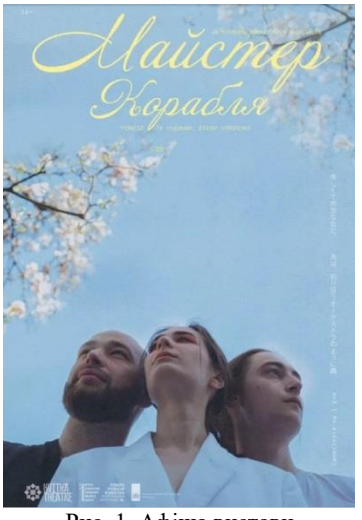

Рис. 1. Афіша вистави "Майстер корабля"

Із допрем'єрних інтерв'ю відомо, як з'явилася ідея вистави. Режисер В. Давиденко, який є куратором літньої сцени театру, подарував В. Єрмоленку книгу "Майстер корабля": "Я прочитав роман і зрозумів, що це треба робити" [7]. Емоційне, бурхливе, подібне до моря, сприйняття роману двадцяти-шестирічним театральним мистцем є непрямим свідченням того, що режисер відкрив для себе і автора, і роман. Хоча роман був опублікований відразу після написання (1928 р. – Харків: "Книгоспілка"), а потім неодноразово републікувався і ніколи не був заборонений (міститься у зібранні творів письменника, датованих 1958–1959 і 1982–1983 рр.), він тільки тепер набуває статусу прецедентного тексту. До 2019 р. "Майстер корабля" не входив до літературного канону, а коло прецедентних текстів формується насамперед шкільною програмою з української літератури (рівень стандарт). На піку хвилі своєї нової (після прижиттєвої) популярності роман опинився після ініційованого Я. Цимбал проєкту "Наші 20-ті", головною ідеєю якого стала, зокрема, популяризація українських авторів 20-х років минулого століття "Майстра корабля". Починаючи з 2020-го р., не оминули увагою такі вітчизняні видавництва, як "Знання", "Кондор", "Pabulum", "Фоліо", "Віхола". Однак культурною сенсацією стала републікація твору у 2024 р. видавництвом "Vivat" – роман уперше вийшов без цензурних купюр і з дотепер невідомими фрагментами (упорядкування і передмова Я. Цимбал). Саме це видання, мабуть, й стало тим подарунком режисера режисерові, завдяки якому з'явилася ідея адаптувати роман для сцени.

Після перегляду складається думка, що постановка для режисера В. Єрмоленка є так само автобіографічною, як і написання роману для

Ю. Яновського. Будь-який режисер, який обирає для постановки твори про залаштунки своєї професії, декларує почасти свої принципи роботи. З огляду на це, діалоги режисера з То-Ма-Кі (Товаришем Майстром Кіно), прототипом якого у романі є Ю. Яновський, сприймаються як позачасові міжмистецькі діалоги.

Рис. 2. Сценічне фото фрагмента вистави "Майстер корабля"

Основними формами "перекладу" літературного твору мовою театру є, крім скороченого або доповненого тексту, афіша, декорації, освітлення, звукове оформлення, мізансцени, костюми і пластика акторів. У допрем'єрній комунікації із глядачем на офіційній сторінці театру у соціальній мережі Facebook жанр вистави було анонсовано як синестезію: "Це коли театр стає мовою всіх відчуттів одночасно. Коли світло має звук, рух – запах, а слово – форму" [11]. Зауважено також, що Ю. Яновський написав про море, кохання, кіно й свободу, а театр створив "виставу, де кожна сцена – це хвиля емоцій: від спогадів до мрій, від сміху до тиші" [11]. Постановники анонсували поетичне кіно на сцені, історію про море, про кіно, про любов, про те, як не втратити себе у бурі часу. Майбутнім глядачам обіцяли: "Ми візьмемо вас на борт. <…> І попливемо разом – туди, де живе мистецтво" [11]. Так формувався горизонт очікувань глядача театральної вистави, підґрунтям для практичної реалізації якого послугувала синергетична методологія, що перебуває у центрі уваги сучасних наукових театрознавчих досліджень [5].

Також поетичною була й афіша[1] (рис. 1). На тлі блакитного неба груповий портрет трьох молодих людей – погруддя, ракурс знизу. Вони дивляться урізнобіч, посередині – Вона, кожен із двох чоловіків, які обабіч, наче сторони трикутника. Композиція, з огляду на назву вистави, асоціюється з носом корабля, який зустрічає хвилю і зменшує опір води. Саме тут кріпилася прикраса на давніх вітрильниках – так званий майстер корабля, дерев'яна жіноча фігура, що покликана була уберегти судно від штормів, підводних скель і кораблетрощі. Прикрасою ж театрального Корабля, щогли якого, за задумом постановників, – з кінохронік, паруси – зі світла, а палуба – з дерев'яної сцени, так само є жінка на ім'я Тайах, що пов'язала То-Ма-Кі і Сева. На афіші, на наш погляд, візуалізовано цитату із роману: "Троє голів укупі, три перемішані дихання, <…> дружба, до якої увійшла жінка повноправною серединою. Цю групу можна вирізьбити на піраміді, бо вона – синтез і натхнення. <…> Троє голів укупі!" [12, с. 70]. Для глядача, знайомого із текстом, постановники так окреслили головну тему вистави.

[1] Усі світлини – з офіційної сторінки Харківського академічного драматичного театру імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка в соціальній мережі "Фейсбук". URL: https://www.facebook.com/kharkiv.theater.ua/posts.

В ієрогліфічних написах, що разом із квітками сакури обрамлюють допрем'єрну афішу-світлину, репрезентовано основні лейтмотиви твору. Вислови написані на блакитно-небесному тлі, тож помітні не відразу і, з огляду на мову, зрозумілі не всім, такий собі своєрідний підтекст. Травневу прем'єру було задумано просто неба, тому, очевидно, саме небо стало тлом для портретної композиції. У перекладі українською ці написи звучать так: "Вона красива та вільнодумна жінка"; "Море подібне до бурхливого оркестру", "Кораблі підняли якір, капітане" (пер. з япон. Т. Гарькавенко). Переклад українською засвідчує, що на афішу винесено цитати роману. Порівняймо: "Вона трималася так, ніби їй шлейф несли пажі" [12, с. 63]; "Море – це розпутна красива жінка, яка хвилює більше за всіх цнотливих голубок" [12, с. 65]; "Я така жадібна до всього, <…> я, мабуть, вродилася авантурницею" (Тайах про себе) [12, с. 80]; "Шторм, як розлютований оркестр" [12, с. 82]; "Капітан! / Кораблі підняли якоря, / Капітан!" (із "Пісні капітанів", яку занотував на полях мемуарів оповідача його син-пілот) [12, с. 99]. Зауважимо, що це є перша спроба перекладу доробку Ю. Яновського однією із східних мов.

Рис. 3. Сценічне фото фрагмента вистави "Майстер корабля"

Виставам цього театру (аналізована постановка тому є прямим свідченням) притаманні активні пошуки і експерименти зі сценографічними рішеннями. Особливістю малої сцени "Портал на Гоголя 8" є відсутність візуально маркованої межі між дійовими особами – глядацька зала ніби доповнює сценічний простір. Отож пластичні, живописні та технічні засоби, впливаючи на рецепцію глядача, перетворюють кожного, хто в залі, на учасника сценічної дії, а в цій виставі – і фільму, що знімається. А ще, оскільки інсценізується сцена на сцені, кожен стає глядачем тієї доленосної для головного героя постановки, у якій Тайах грає дружину фараона. Виразний і переконливий сценічний образ, як відомо, створюється спільними зусиллями актора, режисера і художника-постановника. Для будь-якої театральної постановки, а для цієї мариністичної передусім, уява глядача є одним із основних компонентів візуальної концепції. Неписане режисерське завдання для тих, хто у залі, за пропонованими натяками, образами домислити об'ємне театральне полотно – сприйняти ідею вистави якнайближче до задуму постановників.

Ця постановка прикметна тим, що В. Єрмоленко виступив відразу у двох іпостасях – як режисер і як художник. У допрем'єрних інтерв'ю постановники схарактеризували виставу як корабель, що не потребує компаса, бо пливе за вітром душі, і обіцяли усіх присутніх "взяти на борт". Зважаючи на це, сцена апріорі сприймається символічно – уподібнюється до палуби корабля, на якому режисер залишив п'ятьох головних персонажів Ю. Яновського – То-Ма-Кі (О. Дубінін), Сева (О. Плехун), Тайах (Д. Ждан), Професора (Є. Дубровська / К. Пінчук) і Матроса (П. Гагаріна). Вік кожного з акторів і

акторок подібний до віку автора та режисера. Усі названі, крім Тайах, – це чоловічі ролі. Однак у цій постановці роль Професора і роль Матроса виконують жінки. Це можна тлумачити, цитуючи першотвір, де йдеться дещо про інше у творчому процесі, як "наочну філософію життя" [12, с. 46] – скорочення акторського складу чоловіків через війну. Однак, беручи до уваги тези роману, які стали основними репліками персонажів (наприклад, про море як розпусну красиву жінку, "яка хвилює більше за всіх цнотливих голубок" [12, с. 65]), стає зрозуміло, це все ж свідомий, а не вимушений режисерський задум – сформувати у глядача почуття "настирливості моря", яке вразило головного героя роману. В описаному романним То-Ма-Кі міському пейзажі основним є море: "Де б ви не йшли, воно завжди синіло між будинками в кінці вулиці" [12, с. 30]. Море, як жінка, а жінка, як море. Кожен із персонажів, зіграних жінками, уподібнюється морю – головному образу вистави. Жіночність акторок, які грають чоловічі ролі, увиразнено театральними костюмами. Костюми стилізовано під японське чоловіче кімоно, однак саме вони, як одіж Тайах у романній виставі, підкреслюють "довершеність жіночих форм" [12, с. 37–38].

Рис. 4. Сценічне фото фрагмента вистави "Майстер корабля"

Візуальний образ вистави компонується із декорацій, костюмів, гриму, освітлення, акторської пластичної виразності – мізансцен, ритму сценічної дії. Перекладений мовою театру "Майстер корабля" тлумачиться постановниками як "рух образів, що злітають, мов чайки над хвилями", де на сцені, як на екрані, "живе кінематограф душі", а "кожен рух, кожен звук, кожна тінь є частиною великого монтажу життя, де любов розбивається об борт, як хвиля, і знову народжується в новому ракурсі" [11]. Саме цього бажав оповідач роману: "Я, може, не хочу показувати красивої, витонченої будівлі, а хочу так дати матеріал, щоб у кожного читача виріс в уяві свій окремий будинок художнього впливу" [12, с. 51]. Головний герой – То-Ма-Кі у романі "молодий і простий, як солдат з булавою маршала в ранці" [12, с. 28]. За задумом постановників, він як "оператор із камерою в серці", який фіксує не події, а істини: "Істини про те, що світ – це мозаїка кадрів, з яких складається людина <…>, що пам'ять – це стрічка, яка постійно прокручується у нас усередині <…>, що мистецтво – єдина пристань у неспокійному морі часу" [11]. До уваги глядача на сцені глибока філософська рефлексія про буття як безперервний процес, що у спогадах людини подібний до кінематографічного.

Текст роману структурований за законами кінематографа: оповідач То-Ма-Кі "монтує" свої емоційні спогади як кінорежисер. Сюжет, композиційними складовими якого є реальні події, листи, спогади, розгортається нелінійно, увагу акцентовано на зорових образах, грі світла, морських пейзажах та детальному описі жестів і міміки персонажів. Ця специфіка кінематографічного письма Ю. Яновського в адаптованому для сцени тексті оприявнюється через низку таких виразних засобів, як

динамічність епізодів, зміна ракурсу у мізансценах – від акценту на деталях, емоціях, міміці акторів до панорамних групових мізансцен, візуалізації природних явищ (моря, вітру) за допомогою світла, музики та акторської пластики (рис. 2, 3). На цьому візуальному тлі розгортаються діалоги То-Ма-Кі і Сева, чиї художні пошуки у роботі над сценарієм, безперечно, суголосні пошукам режисера-постановника цієї вистави.

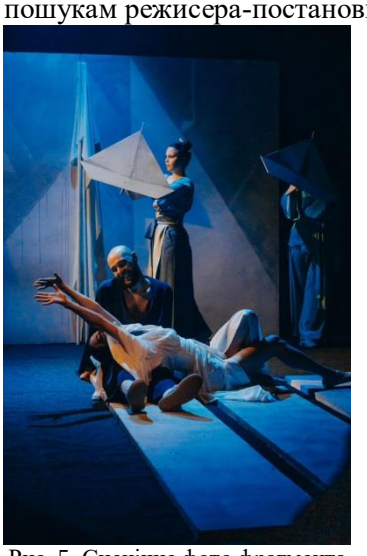

Рис. 5. Сценічне фото фрагмента вистави “Майстер корабля”

Важливим сценічним атрибутом стає величезна рама (рис. 4). Цей умовний екран рухають персонажі по черзі. Задуману як кадр плівки, на яку знімають кінофільм, раму сприймають як світлину, герої якої постійно оживають у спогадах оповідача. Класичні для кіновиробництва команди “Світло, камера, мотор!” і “Стоп! Знято!” у театрі наповнюються особливими семантичними конотаціями. На відміну від кінематографа, театр опановує простір і час по-іншому. Існує умовність, згідно з якою глядач повинен повірити у поведінку акторів на сцені.

Реквізити, декорації і світло зумовлені цитатою із роману – розмовою Сева і То-Ма-Кі, які зустрілися після тривалої розлуки і чия розмова, як буває у подібних випадках, “мало має змісту” – головне чути одне одного: “– Сев, а хороше море, чорт його забери! – Коли б його тільки не змальовували синьою фарбою і красивими епітетами. Обов’язково над ним мусить літати чайка, що квилить-проквиляє, буревісники, що чують бурю, і кораблі з білими лоскутами парусів” [12, с. 64]. Впродовж постановки все освітлення насиченого синього кольору – кольору моря, наче всупереч застереженням головного героя роману (рис. 3). Вистава розпочинається пантомімою. Перед глядачем п’ятеро персонажів охоплені синім світлом, рухи їхнього тіла із піднятими вгору руками подібні до морських водоростей – плавні і хвилеподібні, немов підпорядковані уявному плину води (рис. 2). Це хитання створює атмосферу підводного морського світу. Отже, з перших хвилин вистави режисером заявлено море – і як персонаж, і як місце дії.

Палубою уявного корабля є три дерев’яні білі дошки, що пересуваються сценою (рис. 5, 6). Цей реквізит є багатофункціональним. Дошки слугують то набережною моря, то пляжем, то столом у будинку професора, то стінами директорського кабінету на кінофабриці. Кораблів, крім основного, як і буває на морі, багато. І всі вони, що прикметно, стилізовані під паперові кораблики, які так чи інакше є уособленням майстерності кожного, хто спостерігав за будівництвом Корабля на сцені. Образи чайок також набувають символічного значення. Головна героїня є однією з них, хоча костюми-кімоно почасти уподібнюють до чайок над морем спогадів і решти персонажів.

Прикметною особливістю цієї постановки є, здається, свідома відмова режисера від використання медіатехнологій, які застосовують сучасні театри

для суттєвого розширення діапазону засобів художньої виразності сценічної дії. Інтегрування у виставу відеопроєкцій, цифрових декорацій та інших інтерактивних елементів трансформує сценічний простір, уподібнюючи театральне мистецтво мистецтву кіно. Ідея режисера, на нашу думку, полягала у тому, щоб увиразнити самодостатність мови театру, наголосити на власне театральних засобах створення образів навіть тоді, коли на сцені йдеться про кіно. Подібна режисерська академічність у трактуванні мови театру сприяє налагодженню саме тієї комунікації між акторами та глядачами, яка притаманна кожній театральній постановці й відрізняє театр від кіно.

Рис. 6. Сценічне фото фрагмента вистави "Майстер корабля"

У фіналі вистави у виконанні акторів звучить пісня Девіда Боуї (англ. *David Bowie*) "Five Years", апокаліптична балада 1972 р. Одним із головних сенсів цієї музичної композиції є бажання спонукати людей до переосмислення життєвих цінностей. Таке інтертекстуальне завершення вистави постановники не залишають без коментарів. Актор, що грав Сева, розтлумачує глядачам, чому композиція саме цього виконавця звучить як фінальний акорд. Начебто британський рок-музикант Д. Боуї (1947–2016) є позашлюбним сином Ю. Яновського. Його народження пов'язане із нетривалим закордонним відрядженням українського письменника. Незважаючи на те, що біографічний факт укладено в вуста художнього персонажа, повідомлення приголомшує глядачів. Можливо, подібним рішенням режисер наостанок заявляє "пропущену" сюжетну лінію роману – стосунки То-Ма-Кі із синами. Крім того, можливе й інше пояснення. Такий фінал є своєрідною стилізацією нарису Ю. Яновського "Голлівуд" (1926), одного із п'яти нарисів, надрукованих під однією обкладинкою з "Майстром корабля" видавництва "Vivat". Там читаємо про запевнення одеситів, що всі славетні люди з історії й географії були з Одеси. Начебто тут на березі під кінофабрикою босоніж бігав Чарлі Чаплін і народився Дуглас Фербенкс [12, с. 265–266]. Сенсаційність подібних біографічних фактів так само влучно схарактеризовано Ю. Яновським: "Коли ви довірливо слухатимете, <…> ще й не те почуєте" [12, с. 266]. І для довірливого глядача в кінці вистави так само, як і у фіналі роману, лунає пісня, але тут, у сценічній версії, за вибором режисера. Завдяки такому неординарному відкритому фіналу посилюється цікавість глядача і до особистості Ю. Яновського, і до сценічної версії його твору про тріумф молодості, краси та творчості.

Через півтора місяця після прем'єри В. Єрмоленко став засновником незалежного театру "Open Theater", до трупи якого увійшли передусім колеги-актори, задіяні у виставі "Майстер корабля": "Колись я напишу книгу про те, який підхід треба для кожного з цих людей" [4]. Як бачимо, для молодого режисера джерелом натхнення став не тільки роман однолітка-письменника, а

й його особистість, непрямим свідченням цього є анонсований намір занотувати свій театральний досвід, створити власну книгу спогадів, як це зробив майже сто років тому Ю. Яновський.

Висновки. Вистава "Майстер корабля" сприймається глядачем як самобутня візуально-аудіоальна інтерпретація образів і символів художнього тексту. Зацікавленість режисера-постановника романом зумовлена передусім суголоссям мистецьких пошуків персонажів – людей мистецтва (автора сценарію, художнього редактора, режисера, директора кінофабрики тощо) – із творчими орієнтирами самого режисера. Крім етапів мистецького процесу, увагу у цій постановці акцентовано на внутрішньому світі героїв, їхніх емоціях. Дійові особи є неперсічними творчими особистостями, у сприйнятті світу яких переважає чуттєве та інтуїтивне. Режисерові імпонує возвеличення автором-однолітком молодості як неповторного часу для дружби, кохання та сміливих творчих пошуків. Пропонованою сценічною інтерпретацією повністю передано ідеї літературного першоджерела. Успіх вистави "Майстер корабля" у харківського глядача і запланований гастрольний тур свідчать, що прем'єра ознаменувала початок сценічних інтерпретацій роману Ю. Яновського – своєрідної театральної одіссеї роману про кіно.

Список використаної літератури та джерел

1. Борбунюк В. О. Воєнна прем'єра у прифронтовому місті: Еріх Марія Ремарк на кону Харківського академічного драматичного театру. *Україна та Європа. Культура в глобальних викликах сьогодення.* Київ, 2023. С. 43–48.

2. Госейко Л. Історія українського кінематографа. 1896–1995 / пер. з фр. Київ : KINO-КОЛО, 2005. 464 с.

3. Гуцуляк С. І. "Прекрасний Ю. Я. ": Як подавати / полюбити творчість Юрія Яновського в НУШ. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. 2024. Вип. 208. С. 128–135.

4. Лобанюк Д. Відійти від заборони. У Харкові працівники державного театру створили незалежну театральну формацію. *Українська правда.* 01.08.2025. URL: https://life.pravda.com.ua/culture/vidiyti-vid-zaboroni-u-harkovi-pracivniki-derzhavnogo-teatru-stvorili-nezalezhnu-teatralnu-formaciyu-309542/.

5. Локтіонов Є. Етюдний метод в сценічному мистецтві: синергетичний дискурс. *Вісник Львівського університету. Серія : Мистецтвознавство*. 2025. Вип. 27. С. 278–286. URL: https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/artstudies/article/view/13877/14407.

6. Майстер корабля: до 120-річчя від дня народження Юрія Яновського : біобібліогр. покажчик / Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського ; уклад. О. Нельга, Н. Пивовар. Кропивницький, 2022. 93 с.

7. М'ясникова А. Театр Квітки зіграє просто неба виставу за романом Юрія Яновського. *Накипіло.* 14.05.2025. URL: https://nakypilo.ua/novyny/teatr-kvitky-zihraie-prosto-neba-vystavu/.

8. Ніколенко К. "Діалог культур" у романі Ю. Яновського "Майстер корабля". *Філологічні науки*. 2018. № 28. С. 48–55.

9. Претенденти на здобуття премії імені Леся Курбаса у 2026 році. *Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти*. 12.01.2026. URL: https://arts.gov.ua.

10. Пуніна О. Кіноконструкція в романі Юрія Яновського “Майстер корабля”. *Слово і час.* 2010. № 11. С. 41–50.

11. Харківський академічний драматичний театр імені Г. Ф. Квітки-Основ’яненка. *Facebook* [офіційна сторінка]. 2026. URL: https://kharkiv-theatre.com.ua.

12. Яновський Ю. Майстер корабля / упоряд., передм., прим. Я. Цимбал. Харків : Віват, 2026. 304 с.

References

1. Borbuniuk, V. O. (2023). Voienna premiera u pryfrontovomu misti: Erikh Mariia Remark na konu Kharkivskoho akademichnoho dramatychnoho teatru [Wartime premiere in a front-line city: Erich Maria Remarque on stage at the Kharkiv Academic Drama Theater]. *Ukraina ta Yevropa. Kultura v hlobalnykh vyklykakh sohodennia,* Kyiv, 43–48 [in Ukrainian].

2. Hoseiko, L. (2005). Istoriia ukrainskoho kinematohrafa. 1896–1995 [History of Ukrainian Cinema. 1896–1995]. Kyiv : KINO-KOLO [in Ukrainian].

3. Hutsuliak, S. I. (2024). “Prekrasnyi Yu. Ya.”: Yak podavaty / poliubyty tvorchist Yuriia Yanovskoho v NUSh [“The Beautiful Yu. Ya.”: How to present/love the work of Yuri Yanovsky at the NUSch]. *Naukovi zapysky. Seriia : Filolohichni nauky*, 208, 128–135 [in Ukrainian].

4. Lobaniuk, D. (2025). Vidiity vid zaborony. U Kharkovi pratsivnyky derzhavnoho teatru stvoryly nezalezhnu teatralnu formatsiiu [Breaking away from the ban. In Kharkiv, state theater employees created an independent theater formation]. *Ukrainska pravda.* 1 August 2025. Retrieved from https://life.pravda.com.ua/culture/vidiyti-vid-zaboroni-u-harkovi-pracivniki-derzhavnogo-teatru-stvorili-nezalezhnu-teatralnu-formaciyu-309542/ (accessed: 26 August 01.08.2025) [in Ukrainian].

5. Loktionov, Ye. (2025). Etiudnyi metod v stsenichnomu mystetstvi: synerhetychnyi dyskurs [Etude method in performing arts: a synergistic discourse]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia myst-vo*, 27, 278–286. Retrieved from https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/artstudies/article/view/13877/14407 (accessed: 26 August 2026) [in Ukrainian].

6. Maister korablia: do 120-richchia vid dnia narodzhennia Yuriia Yanovskoho [Master of the ship: to the 120th Anniversary of Yuri Yanovsky’s Birth] : biobibliohraf. pokazhchyk (2022). Kropyvnytskyi [in Ukrainian].

7. Miasnykova, A. (2025). Teatr Kvitky zihraie prosto neba vystavu za romanom Yuriia Yanovskoho [The Kvitka Theater will perform an open-air play based on the novel by Yuri Yanovsky]. *Nakypilo*. 14.05.2025. Retrieved from https://nakypilo.ua/novyny/teatr-kvitky-zihraie-prosto-neba-vystavu/ (accessed: 26 August 2026) [in Ukrainian].

8. Nikolenko, K. (2018). “Dialoh kultur” u romani Yu. Yanovskoho “Maister korablia” [“Dialogue of Cultures” in Y. Yanovsky's novel “Master of the ship”]. *Filolohichni nauky*, 28, 48–55 [in Ukrainian].

9. Pretendenty na zdobuttia premii imeni Lesia Kurbasa u 2026 rotsi (2026) [Candidates for the Les Kurbas Prize in 2026]. *Derzhavne ahentstvo Ukrainy z pytan mystetstv ta mystetskoi osvity*. 12.01.2026 [in Ukrainian].

10. Punina, O. (2010). Kinokonstruktsiia v romani Yuriia Yanovskoho “Maister korablia” [Film construction in Yuri Yanovsky’s novel “Master of the ship”]. *Slovo i chas*, 11, 41–50 [in Ukrainian].

11. Kharkivskyi akademichnyi dramatychnyi teatr imeni H. F. Kvitky-Osnov’yanenka (2026) [H. F. Kvitka-Osnovyanenko Kharkiv Academic Drama Theater] *Facebook* [official page]. Retrieved from https://www.facebook.com/ kharkiv.theater.ua/ (accessed: 26 August 2026) [in Ukrainian].

12. Yanovskyi, Yu. (2026). Maister korablia [The Master of the Ship] / ed., foreword, notes by Ya. Tsymbal. Kharkiv : Vivat [in Ukrainian].

YURII YANOVSKYI'S "THE MASTER OF THE SHIP" ON THE STAGE OF THE H. F. KVITKA-OSNOVIANENKO KHARKIV ACADEMIC DRAMA THEATRE: THE BEGINNING OF THE THEATRICAL ODYSSEY OF A NOVEL ABOUT CINEMA

Valentyna BORBUNIUK

Kharkiv State Academy of Design and Arts,
Department of Intercultural Communication in Creative Industries,
8 Mystetstv Str., Kharkiv, Ukraine, 61002
e-mail: borbuniuk.valentyna@ksada.org

Master of the ship (directed by V. Yermolenko) at the H. F. Kvitka-Osnovianenko Kharkiv Academic Drama Theatre, which premiered on 24 May 2025, represents the first "translation" in the history of Ukrainian culture of Yurii Yanovskyi's novel of the same title into the language of theatre. The production is among the nominees for the Les Kurbas Prize in 2026. The aim of this study is to analyse the specific features of the director's interpretation of the novel and the audience reception of the performance. The research focuses on the transformations that occur when a text is transferred from one artistic-imagistic system to another. In particular, the study examines the following forms of "translation" of the literary work into theatrical language: the abridged script, the poster, scenography, lighting, sound design, mise-en-scène, costumes, and the actors' physical expressivity.

The productions of this theatre – and the staging under analysis provides clear evidence – are characterised by active exploration and experimentation with scenographic solutions. A distinctive feature of the small stage "Portalna Hoholia 8" is the absence of a visually marked boundary between performers and spectators: the auditorium appears to extend the stage space. Plastic, pictorial, and technical means that shape the viewer's perception transform everyone present in the hall into a participant in the action. The director deliberately refrains from using media technologies, thereby asserting the self-sufficiency of theatrical language and foregrounding specifically theatrical means of image making, even when the performance thematises cinema.

Audiences perceive the performance Master of the Ship as an original visual and auditory interpretation of the images and symbols of the literary source. The director's interest in the novel is primarily driven by the consonance between the creative quests of its characters – figures of art (a screenwriter, an artistic editor, a director, a film-studio manager, etc.) – and his own artistic pursuits. Alongside the stages of the artistic process, the production emphasizes the characters' inner worlds and emotional states. The dramatis personae are outstanding creative individuals whose perception of reality is dominated by sensual and intuitive experience. The proposed stage interpretation convincingly conveys the key ideas of the literary source. The success of the play *Master of the ship* among the Kharkiv audience and the planned tour indicate that the premiere marked the beginning of stage interpretations of Y. Yanovsky's novel. The analysis of new theatrical readings is a prospect for further exploration.

Keywords: visual "translation," language of theatre, novel, scenography, artistic and figurative system.

Стаття надійшла до редколегії 05.06.2026 р.
Прийнята до друку 21.10.2026 р.
Опублікована 11.11.2026 р.